

ERUDITIO – EDUCATIO

Vedecký časopis Pedagogickej fakulty Univerzity J. Selyeho
A Selye János Egyetem Tanárképző Kara tudományos folyóirata
Research Journal of the Faculty of Education of J. Selye University

2015/2
(10. ročník)

Zakladajúca hlavná redaktorka:

Margit Erdélyi

Hlavný redaktor:

József Liszka

Redakčná rada:

Prof. Ing. Sándor Albert, CSc.; Prof. PhDr. Zsolt Cséfalvay, PhD.; RNDr. Peter Csiba, PhD.; Prof. PhDr. Margit Erdélyi, CSc. (predseda); Prof. Dr. Hans-Joachim Fischer; Prof. Dr. Csaba Földes, DrSc.; doc. Dr. Mária Kovátsné Németh; doc. PhDr. József Liszka, PhD.; Prof. PhDr. ThDr. Imre Peres, PhD.; Prof. PhDr. PaedDr. János Perhács, CSc.; Prof. Ing. Veronika Stoffa, CSc.; Prof. Dr. András Szabó, DrSc.; Prof. Dr. Péter Szabó, PhD.; doc. László Szarka, CSc.; doc. Dr. József Tölgyesi; Prof. Dr. János Varga J., DrSc.

Odborní recenzenti tohto čísla:

doc. PaedDr. Peter Andruška, PhD.; doc. Attila Simon, PhD.; PaeDr. Szabolcs Simon, PhD.; doc. PhDr. László Szarka, CSc.; doc. PhDr. Mária Žiláková, PhD.

Jazyková úprava:

Sándor János Tóth

English abstracts reviewed by:

Andrea Puskás

Realizované s finančnou podporou Úradu vlády SR – program Kultúra národnostných menšín

2015

Eruditio – Educatio • Vedecký časopis Pedagogickej fakulty Univerzity J. Selyeho v Komárne • vychádza 4x ročne • Vydáva Pedagogická fakulta Univerzity J. Selyeho (Komárno) • IČO 37 961 632 • Adresa redakcie: Pedagogická fakulta Univerzity J. Selyeho, Bratislavská 3322, SK-945 01 Komárno, P.O.Box 54 • Tel.: +421-35-35-3260-627 • E-mail: lizskaj@selyeuni.sk • Redakčná asistentka: Szilvia Hanusz • Preklady: Piroška Zakar • Obal a tlačiarska príprava: Szabolcs Liszka, Cool Design, Komárno • Tlač: Štatistické a evidenčné vydavateľstvo tlačív, a.s., Bratislava • ISSN 1336-8893 • EV 2179/08 • jún 2015 • Náklad: 200 ks • Periodikum je nepredajné • <http://eruditio-educatio-hu.webnode.hu/>

Obsah

ŠTÚDIE	5
Šenkár, Patrik: <i>Znázornenie básnického hlasu hľadania žitia v zbierkach I. M. Ambruša do milénia</i>	5
Vlnka, Jaroslav: <i>Prekračovanie hraníc v próze Pascala Janovjaka</i>	29
Vitézová, Eva: <i>Súčasná slovenská povest'</i>	36
Tóth, Sándor János: <i>Relatívne voľný slovosled slovenčiny a maďarčiny</i>	46
Halász, Ivan: <i>Uhorské voľby a slovenská literatúra</i>	62
Alica Kurhajcová: <i>Kossuthov kult vo verejnom priestore hornouhorských miest.</i> <i>Rozlúčka s „génium národa“</i>	77
Horváth Kornélia: <i>O poézii Jánosa Gécziho a o jeho básnickej zbierke <i>Jutunk, de mire, édes úr?</i></i>	90
Gašparovičová, Jana: <i>Bardejovská humanistická škola a jej významní rektori</i>	97
Benčatová, Ľudmila: <i>Patrí učebnica k nevyhnutným a k základným pomôckam na vyučovacej hodine?</i> . . .	107
Gunišová, Denisa–Duchovičová, Jana: <i>Vizuálne stvárnenie obsahu učiva prostredníctvom mentálnej mapy</i> <i>ako prostriedku zmysluplného učenia</i>	115
MATERIÁL Y	125
Šenkár, Patrik: <i>Hrádže – pevné symboly Žitného ostrova (alebo pripomeňme si ničivú</i> <i>povodeň pred polstoročím údajmi i literárnym spracovaním)</i>	125
RECENZIE	131
Andruška, Peter: <i>Tučná, Eva ed.: <i>Invencie, interpretácie, mystifikácie V.</i></i>	131
Jončev, Zsolt: <i>Klempa, Jozef: <i>Moje skúsenosti za svetovej vojny</i></i>	136
Tóth Sándor János: <i>Dudová, Katarína: <i>Prehľad slovenskej morfosyntaxe s cvičeniami</i></i>	138
SPRÁVY	141
<i>Podujatia slovakistov v akademickom roku 2014/2015</i>	141
ZOZNAM AUTOROV	143

Relatívne voľný slovosled slovenčiny a maďarčiny

Tóth, Sándor János

Relatively Free Word Order in Hungarian and Slovak

Abstract

The paper deals with the word order in Hungarian and Slovak languages. Both languages express grammatical information morphologically, so the word order can be considered as relatively free. Though, by changing word order the meaning of the sentence can change as well, because in both languages the new important information has an influence on word order.

On the other hand, there are some grammatical factors, like the position of enclitics, which have a strict word order.

The aim of the paper is the collection and systematisation of the information about word order from studies not easily reachable on this topic.

Key words: word order, semantical factor, grammatical factor, rhythm factor, enclitics, collocation, definite.

Kľúčové slová: slovosled, významový, gramatický a rytmický činiteľ, enklitiky, kolokácia, určenosť.

V slovensko-maďarskej relácii slovosled a vetná skladba nie sú prvoradým problémom, hlavne ak ide o hovorový variant jazyka. Stačí porovnať rozsah učiva tvaroslovného charakteru so staťami o väčších štruktúrnych celkoch ako slovo. Dôvodom je, že medzi maďarčinou a slovenčinou sú najväčšie typologické rozdiely morfológického charakteru, v slovenčine dominuje flektívny charakter, v maďarčine aglutinačný – ale oba jazyky vyjadrujú vzťahy medzi vetnými členmi synteticky (gramatická informácia je integrovaná do tvaru slova). Slovosled teda môže byť voľnejší ako v analytických jazykoch (napr. angličtina).

Keďže v maďarskom i slovenskom jazyku sa vyjadrujú vzťahy medzi slovami morfológickými prostriedkami (ohýbaním), je možné vychádzať z tézy, že ani v jednom z týchto jazykov nemáme viazaný, pevný slovosled ako napr. v angličtine alebo v nemčine, nakoľko fungujú zákonitosti v oboch jazykoch, ktoré relativizujú voľnosť slovosledu.

Cieľom tohto príspevku je stručný, ale všestranný prehľad témy slovosledu a komplexné sprístupnenie, tematické usporiadanie čiastkových a ťažko dostupných štúdií o tejto téme.

Základný význam pre slovosled vety má členenie výpovede na východisko a jadro. Slovosled je poradie slov vo vete. Významová výstavba vety platí ako základný slovosledový činiteľ slovenskej vety. Okrem nej je slovosledovým činiteľom gramatická a rytmická výstavba vety a spolupatričnosť slov.

V prípade syntaktického využitia slovosledu v predikácii sa uplatňujú dva faktory:

- *Faktor tesnosti*: to, čo tvorí tesnejšiu jednotku so slovesom (napr. priamy predmet); stojí bližšie k slovesu ako to, čo je so slovesom späté na vyššej hierarchickej rovine.
- *Faktor priority*: to, čo je dôležitejšie alebo známejšie stojí pred tým, čo je menej dôležité alebo známe. (Krupa 1980, 69)

1. Významová výstavba vety

Poradie výpovede môže byť:

1. objektívne: východisko výpovede + *jadro výpovede*

Susedia mu požičali stotisíc.

Kúpila som si nové šaty.

2. subjektívne: *jadro výpovede* + východisko výpovede

Stotisíc mu susedia požičali.

Nové šaty som si kúpila!

„V oznamovacích vetách býva objektívne alebo subjektívne poradie slov podľa toho, či ide o pokojné alebo vzrušené rozprávanie, opis.

V opytovacích vetách je zvyčajne subjektívne poradie slov, a to:

– v dopĺňacích opytovacích vetách jadrom výpovede je opytovacie zámeno, lebo ním sa spytujeme na požadovanú informáciu:

Čo si robil večer? Sledoval som futbal.

– v zisťovacích opytovacích vetách na prvom mieste je sloveso, ktoré platí ako jadro výpovede:

Čítal si Mikszátha? Čítal. (Áno.)

V rozkazovacích vetách je spravidla subjektívne poradie. Sloveso býva na začiatku vety, ono je jadrom.

Umy to špinavé okno.

Pri zdôrazňovaní môže na začiatku vety stáť aj iný člen.

To špinavé okno umy.

Treba rozlišovať slovosled vo vete a v syntagme. Pri syntagme je základný rozdiel medzi mennou a slovesnou syntagmou. *Menná* syntagma sa spravuje inými slovosledovými činiteľmi, najmä gramatickým princípom. Má prísnu architektúru, a to nielen v postavení zhodného a nezhdného prívlastku, ale aj pri vzájomnom poradí viacerých zhodných, resp. nezhdných prívlastkov. *Slovesná* syntagma živo reaguje na požiadavky významovej výstavby vety.“ (Pavlovič 2012 II., 25–26)

„Maďarčina sleduje aglutinačný postup aj v syntactickej rovine. Zhoda sa v maďarčine vyskytuje málokedy (napr. medzi ukazovacím zámenom a podstatným menom *ezt* a *lányt*); vo funkcii prívlastku sémantickú príslušnosť slov vyjadruje slovosled alebo väzba. Princíp regens post rectum (prídavné meno stojí pred podstatným menom, sloveso stojí na konci vety atď.) je dodnes najdôležitejším princípom, ktorý určuje maďarský slovosled.“ (Misadová 2011, 23)

„Rôzne vysvetlenia štandardného slovosledu maďarskej vety, s ktorými sa stretávame v opisných gramatikách, sú v skutočnosti iba prirodzenou súčasťou jednotlivých gramatických javov, a neobsiahnu zákonitosti tvorby viet. Odpoveď na mnohé otázky slovosledu naopak poskytuje generatívny opis maďarských vetných konštrukcií či aktuálne členenie vety. Z nich vyplýva, že pri tvorbe maďarskej vety dominuje poradie pozmeňujúci člen – pozmenený člen, kým v slovenčine a v ostatných slovanských, ale aj germánskych jazykoch poradie pozmenený člen – pozmeňujúci člen. Tieto zásady poukazujú na hlavné aspekty maďarského slovosledu a pomáhajú pochopiť zákonitosti tvorenia maďarských viet.“ (Misadová 2011, 28) Umiestnenie modifikujúcich vetných členov je charakteristické pre jednotlivé jazyky, napr. pevný rámcový slovosled v nemčine. (Pokorný 2010, 31)

Veta sa člení na topik a predikát:

A) topik (téma): pomenúva známu časť, o čo sa jedná vo vete

B) predikát (koment, fókus): časť vety, ktorá obsahuje tvrdenie o topiku vety – pozmenený člen

Napríklad:

A *Deti sa učia báseň.*

B *Báseň sa učia deti.*

A *Chémiu má rád Pavol.* (je to jeho obľúbený predmet)

B *Pavol má rád chémiu.* (a nie Jozef, Matúš atď.)

(Keszler 2000, 378)

Slovenský jazyk na rozdiel od maďarčiny nevyžaduje umiestnenie zdôrazneného vetného člena pred predikátom: *Két kiló almát kérek. Prosím si dve kilá jabák.*

Odlíšnosti medzi maďarským a slovenským jazykom sa prejavujú aj pri rozvíjaní viet: v slovenčine sa v prevažnej väčšine vety rozvíjajú progresívne, t. j. doprava, kým v maďarčine regresívne, doľava:

Šarkan letí veľmi vysoko.

A sárkány nagyon magasan repül.

V maďarčine slovosled vety závisí aj od toho, či má sloveso podmetové (neurčité) alebo predmetové (určité) časovanie:

Péter levelet ír. – podmetové časovanie, určitý slovesný tvar je na konci vety.

Péter írja a levelet. – predmetové časovanie, používa sa určitý člen, slovosled je totožný so slovenskou vetou: *Peter píše list.* (Alabánová 2008, 103–104)

Príklady inadekvátneho slovosledu pod vplyvom interferencie slovenčiny a maďarčiny:

„... svadba je udalosť, ktorá nielen dávno bola dôležitou udalosťou v živote človeka, ale aj dnes je...“

... Dávnejšie aj to bolo nepísaným pravidlom, ktorý deň v týždni mohol ísť mládenec k dievčaťu...“

... Každý hosť po tanci s mladomanželkou musel zaplatiť určitú peňažnú sumu za tanec...“ (Simon 2012, 100)

1.1. Kategória určenia a aktuálne vetné členenie

Buzássyová (1977, 70–74) analyzuje slovenský a maďarský slovosled z hľadiska určenia takto: „Určenosť v zmysle aktualizácie mena úzko súvisí s aktuálnym vetným členením. Aktuálne vetné členenie, ináč zvané aj funkčná perspektíva vety, je usporiadanie vetných zložiek z hľadiska aktuálnej situácie, v ktorej veta vznikla.

Kým *formálne členenie* sa týka zloženia vety z gramatických prvkov a jeho základnými prvkami sú gramatický subjekt (podmet) a gramatický predikát (prísudok), *aktuálne členenie* vety sa týka spôsobu, akým je veta začlenená do vecnej súvislosti, z ktorej vznikla. Pri opise aktuálneho vetného členenia sa uplatňujú tie isté pojmy ako pri opise kategórie určenia: protiklad známeho (teda určeného) a nového (teda neurčeného), dôležitosť takých faktorov, ako je situácia a kontext.

Kategória určenia súvisí s aktuálnym členením vety tak, že jazykové prostriedky, ktorými sa vyjadruje určenosť a známosť mena, sú zároveň prostriedkami, ktoré stavajú meno do tematického postavenia, tematizujú ho, kým jazykové prostriedky, ktoré kvalifikujú meno ako neurčené, stavajú meno do rematického postavenia, rematizujú ho.

Prvky prinášajúce novú informáciu majú vyšší stupeň komunikatívneho dynamizmu než prvky vety prinášajúce známu informáciu. Základové (tematické) zložky sú v danej situácii menej dôležité, pretože sú výpovedne menej dynamické než jadrové zložky. Základným rozložením výpovedného dynamizmu je prirodzené usporiadanie vetných zložiek postupujúce od vlastnej základovosti (t. j. od najnižšieho stupňa výpovedného dynamizmu) k vlastnej jadrovosti, t. j. k najvyššiemu stupňu výpovedného dynamizmu.

Ako prostriedky aktuálneho členenia pôsobia v jazyku slovosled, význam slovesa, ale aj význam iných zložiek vety a sémanticko-kontextové aktualizáčnne prostriedky ako zámená, členy a iné determinátory mena. Keď má nejaký jazyk silno gramatikalizovaný (t. j. do značnej miery pevný) slovosled, nemôže ho plne využiť ako prostriedok funkčnej perspektívy vety, a preto využíva vo väčšej miere sémanticko-kontextové prostriedky. Napr. negenerický neurčitý člen a jeho nulový variant sú prostriedky, ktoré označujú novosť, prípadne za istej súhry okolností jadrovosť. Sémanticko-kontextové prostriedky ako členy a ukazovacie zámená môžu vďaka svojmu zvláštnemu vzťahu ku kontextu oslabiť alebo naopak posilniť vetné pozície, v ktorých sa vyskytujú. Môžu tak pôsobiť proti základnému rozloženiu výpovedného dynamizmu. Základné rozloženie výpovedného dynamizmu reprezentuje napr. táto slovenská veta:

Pod nami prešla loď.

Egy hajó ment el alattunk.

„Pod nami“ je tematická časť vety, jednoznačne identifikuje hovoriaceho. Sloveso sa javí ako prechodný člen, vlastnou rémou je slovo *loď*, ktoré je z hľadiska komunikácie najzávažnejšie. Slovenčina má na vyjadrenie rematického postavenia daného slova k dispozícii slovosled – koncové postavenie vo vete. Oproti tomu v maďarčine, vďaka možnosti použiť pred menom *hajó* neurčitý člen, sa počiatočná pozícia vety, ktorá je normálne tematická, stáva rematickou.

Spolupôsobí tu samozrejme aj význam slovesa a to, že osobné zámeno *alattunk* označuje predmet (osoby), na ktoré sa vzťahuje, ako určité, známe, a to známe v danom prípade zo situácie. Ak chceme v slovenčine zdôrazniť rématickosť, novosť mena, použijeme neurčité zámeno: *Pod nami prešla akási, nejaká loď.*

Porov. aj:

Kutatni kezdett a zsebében, egy cédulát vett ki,...

Začal čosi hľadať vo vrecku, vytiahol akýsi lístok,...

Rozloženie vety na tematickú a rématickú časť vo vzťahu k jednotlivým vetným členom. Vo vetách obsahujúcich predmet, je pri základnom členení najdôležitejším prvkom vety predmet (má najvyšší stupeň výpovedného dynamizmu). Podmet je spravidla tematický. Protiklad určenosti a neurčenosti predmetu sa nevyjadruje iba v jazykoch s členom protikladom určitého a neurčitého člena, ale vyjadruje sa istým spôsobom aj v iných jazykoch, napr. v slovanských a baltských jazykoch protikladom akuzatívu a partitívu:

Peter si prosí vodu. (určenosť)

Peter kéri a vizet. Peter vizet kér.

Peter si prosí vody. (neurčenosť a partitívnosť)

Peter kér vizet. Peter kér a vízből.

V maďarčine sa pri predmete uplatňujú všetky základné protiklady, ktoré pri určenosti prichádzajú do úvahy: protiklad aktualizovaný / neaktualizovaný; protiklad identifikovaný / neidentifikovaný.

Predmet môže byť neaktualizovaný, vtedy je dôraz na činnosti zameranej na predmet, hovoriacemu nezáleží, či predmet je známy alebo neznámy. Takýto predmet býva umiestnený vo vete pred slovesom a je bez člena: *A fiú levelet ír.* (*Chlapec píše list*).

Predmet môže byť v maďarčine aj aktualizovaný, vtedy sa pri ňom uplatňuje protiklad určitého a neurčitého predmetu: *A fiú írja a levelet. Chlapec píše list* (= určitý); *A fiú egy levelet ír. Chlapec píše nejaký list.* Určenosť predmetu sa prejavuje aj pri časovaní slovesa. Určitý predmet vyžaduje objektívnu konjugáciu slovesa, neurčitý predmet vyžaduje subjektívnu konjugáciu slovesa. Porov. maď. *írja / ír.* Podmet býva v maďarčine vždy aktualizovaný (určitý alebo neurčitý).

V menšej miere sa uplatňuje kategória určenosti, protiklad aktualizovaného a neaktualizovaného mena pri príslovkovom určení, ktoré má z hľadiska aktuálneho vetného členenia osobitné postavenie. O príslovkovom určení miesta a času sa konštatovalo, že je často iba tzv. situačnou kulisou deja, pomenúva známe prostredie a časové okolnosti a ako také – má malý stupeň komunikatívneho dynamizmu.

Neurčitý člen a neurčité zámená naznačujú novosť, rématickosť, ale o určitom člene neplatí, že by bol vždy signalizátorom tematického postavenia mena. Konkrétnu analýzu sťažujú i rozličné štylizované prípady, napr. hovoriaci štylizuje predmet, o ktorom sa hovorí tak, ako by bol známy, hoci v skutočnosti o ňom nehovorí. Predmet je známy hovoriacemu, ale nie je nevyhnutne známy počúvajúcemu. Napr.:

– Andris! Mit szólsz? Kibékültek!

– Na, igen. Letelt a három nap.

– Miféle három nap?

- Andrej! Čo povieš? Pomierili sa!
- No áno. Prešli tri dni.
- Aké tri dni?

Veta *Prešli tri dni.* je celá rématická, podáva iba novú informáciu, ale štylizovanú tak, ako by sa o veci už hovorilo. Tento postup možno nazvať tematizáciou." (Buzássyová 1977, 70–74)

2. Gramatický činiteľ

V slovenčine (ako vo flektívnom jazyku) slovosled nie je gramaticky relevantný (až na niekoľko výnimiek), t. j. slovosled nerozhoduje o gramatickej (syntaktickej) funkcii slova vo vete. Poradie slov vo vete *Peter ľúbi Evu* môžeme v slovenčine zmeniť na poradie *Evu ľúbi Peter* aj *Peter Evu ľúbi* bez toho, aby sa pri tom zmenila syntaktická funkcia podstatných mien *Eva* a *Peter*. To isté je možné aj v maďarčine: *Péter szereti Évát – Évát szereti Péter – Péter Évát szereti*. V týchto jazykoch je to možné na rozdiel od izolačných jazykov (angličtina), lebo tvar podstatných mien je dostatočným formálnym ukazovateľom ich funkcie vo vete (N – podmet, A – predmet).

Poradie slov rozhoduje o ich vetnočlenskej funkcii aj v slovenčine v takých prípadoch, keď sa tvar akuzatívu formálne nelíši od nominatívu, napr. *Nákladné auto ťahá traktor. – Traktor ťahá nákladné auto*. Dvojznačnosti je možné sa vyhnúť pasivizáciou: *Traktor je ťahaný nákladným autom*.

Gramatický slovosledový činiteľ určuje polohu prívlastku a prístavku k nadradenému vetnému členu (ide tu o slovosled v syntagme, nie vo vete).

Zhodný prívlastok je zvyčajne pred substantívom: *úprimný človek*.
Môj dobrý priateľ ma navštívil.

Inverzné poradie nastáva v nasledujúcich prípadoch:

- keď je na prívlastku dôraz alebo ide o protiklad s iným výrazom

Nacionalizmus vždy bude hriechom smrteľným.

Cnosťou je hrdosť menšín diskriminovaných.

- prívlastok je bohatšie rozvítý – v básnickej reči, v staršom rečníckom štýle, v oslovení, nadávkach a pod.

Aby sme svet nový, vek slávny videli. (Sládkovič)

Syn môj milený. Nádej moja.

Chruňo sprostý. Grobian nevychovaný.

- v náboženských textoch

príď kráľovstvo tvoje, buď vôľa tvoja, Duch Svätý

- v niektorých terminologických sústavách – v biológii, chémii, zoológii

kyselina sírová, babočka pávooká, ľalia zlatohlavá

Nezhodný prívlastok bežne stojí za nadradeným substantívom. Inverzné poradie sa môže vyskytnúť v básnickej reči, keď ide o vyjadrenie osobitnej dramatickosti.

Zrozumiteľné slovo pre ľudskú myseľ pokrm.

Priatelia zo školy mi vždy pomôžu.

(Vaňko 1995, 179–180)

3. Rytmický činiteľ

Rytmický činiteľ sa uplatňuje pri polohe príkloniek a predkloniek (jednoslabičných slov bez vlastného prízvuku). Príklonky (enklitiky) sú slová bez vlastného prízvuku, nasledujúce za slovom s prízvukom:

- krátke tvary zámen: *sa, si, ma, ťa, mi, ti, ho*
- tvary slovesa *byť* v zložených tvaroch: *som, si, je, sme, ste, sú*
- častica *by*.

Tieto slová sa prikláňajú k prvému prízvukovanému slovu vo vetnom úseku, do ktorého patria. Predstavujú významný rytmotvorný činiteľ v slovenskej vete, napr. sloveso *pobozkať sa* (*sa* je za slovesom): *Aj sa pobozkali* (*sa* je tu za prvým prízvučným slovom).

Poradie pri viacnásobných príklonkách:

na prvom mieste: častica *by*

na druhom: tvary slovesa *byť*

na treťom: zvrtné zámená *sa, si* a častica

na štvrtom: krátke tvary zámen v datíve (*mi, ti, mu*)

na piatom: krátke tvary zámen v akuzatíve (*ma, ťa, ho*)

Ja by som sa ti jej nebol zriekol.

Keby som vedel, pokúsil by som sa ti to obstaráť.

Nemala by si sa mu ospravedlniť?

Nechcela by si si ho kúpiť?

(Vaňko 1995, 180)

3.1. Slovosledné usporiadanie v zložených slovesných tvaroch

Slovosledné usporiadanie v zložených slovesných tvaroch opisuje podrobne Králik (1997, 136–143). V slovesných tvaroch enklitikami sú nasledujúce slová:

- a) Častica *by* v tvaroch kondicionálu: *Kto by to povedal – Povedali by ste to – Mohli by sme ísť.*
- b) Tvary pomocného slovesa *byť*: *som, si, sme, ste* v tvaroch préterita a kondicionálu: *Aj ty si prišla. – Prišla som. – Prišli sme všetci. – Aj vy by ste mohli prísť.*
- c) Kratšie, neprízvučné tvary zvrtného zámena *sa, si* v tvaroch zvrtných sloves: *Hneď sa vrátim. – Mohli ste si to rozmyslieť. – Prečo si si to nerozmyslel? (homonymia) – Keby som sa nevrátil, hľadaj ma zajtra!*
- d) Kratšie, neprízvučné tvary osobných zámen *ma, ťa, ho, ju; mi, ti, mu, jej; nás, vás, ich, nám, vám, im*. Tieto slová nepatria do slovesného tvaru, vstupujú doň len príležitostne, ale podľa prízvuku a intonácie sú enklitikami, tesne

sa prikláňajú k ostatným enklitikám: *Ja ti ho ukážem.* – *Už som ti ho ukázal.* – *Predal by som ti ju.* – *Varujem vás, nedajte sa im oklamať!* – *Ja som vás varoval, aby ste sa im nedali oklamať!*

Dlhšie, prízvukné tvary *mňa, mne, teba, tebe, jeho, jemu* a predložkové tvary, ako napr. *po mne, za ňu, pre vás*, enklitikami nie sú a vo vete majú iné miesto než enklitiky.

3.2. Skupina slovesných enklitik tvorí nerozborný blok s pevným vnútorným poradím

To znamená, že medzi ne nemôže prísť žiadne iné slovo a môžu nasledovať za sebou len v takom poradí, aké uvidíme v nasledujúcich tabuľkách. Počet enklitik v tomto bloku môže byť jedna až štyri, zriedka – v štylisticky príznakovej polohe – až päť, ako napr. vo vete z dôverného priateľského rozhovoru: *Nuž teda, ja by som sa ti ho vôbec nebál ani mak.*

Kvôli jednoduchosti budeme tu hovoriť o enklitickom bloku aj vtedy, keď obsahuje len jednu enklitiku: *Vrátim sa hneď.* – *Prišiel som, ako ste kázali.*

3.3. Enklitický blok sa obyčajne kladie na druhé miesto,

čiže po prvom výraze vo vete, nech ide o samostatnú alebo členskú vetu v súvetí. Prvým výrazom môže byť akýkoľvek vetný člen, spojka alebo významová časť slovesa. Vtedy medzi ňou a enklitickým blokom nemôže byť nijaký iný výraz. Ak významová časť slovesného tvaru nestojí na prvom mieste vo vete, ale je umiestnená inde, medzi ňou a enklitickým blokom môže byť výraz (v nasledujúcich tabuľkách uvedený v zátvorkách).

V enklitickom bloku datív osobného zámena vždy predchádza akuzatívu. Datív: *mi, ti, mu, jej, nám, vám, im*; akuzatív: *ma, ťa, ho, ju, nás, vás, ich*. Napr.:

	D	A	
<i>Mám nové auto. Ak prídeš, ukážem</i>	<i><u>ti</u></i>	<i><u>ho</u>.</i>	
<i>Ak prídete, ukážem</i>	<i><u>vám</u></i>	<i><u>ho</u>.</i>	
<i>Ukázal by som</i>	<i><u>ti</u></i>	<i><u>ho</u>,</i>	<i>keby si prišiel.</i>
<i>Ukázal by som</i>	<i><u>vám</u></i>	<i><u>ho</u>,</i>	<i>keby ste prišli.</i>

Prvý výraz vo vete: vetný člen významová časť slovesa spojka	Enklitický blok				Lubovolný výraz Môže, ale nemusí byť.	Významová časť slovesa, ak nebola vyslovená na začiatku vety.
	by	som si sme ste	sa si	osobné zámená		
<i>Ja</i>						
<i>Ja</i>	<i>by</i>	<i>som</i>	<i>sa</i>	<i>ho</i>	(<i>vôbec</i>)	<i>nebál.</i>
<i>Ja</i>	<i>by</i>	<i>som</i>	<i>sa</i>		(<i>veru</i>)	<i>bál.</i>
<i>Keď bombardovali, veru</i>		<i>som</i>	<i>sa</i>	<i>ho</i>	(<i>nikdy</i>)	<i>nebál.</i>
<i>Trocha</i>			<i>sa</i>		(<i>veľmi</i>)	<i>bál.</i>
<i>Nevidíte, že</i>			<i>sa</i>	<i>ho</i>	(<i>ešte a teraz</i>)	<i>bojím?</i>
<i>Ja</i>			<i>sa</i>		(<i>vôbec</i>)	<i>nebojím.</i>
<i>Nepoznám</i>				<i>ho</i>	(<i>dobre</i>).	
<i>Bojím</i>			<i>sa</i>	<i>ho</i>	(<i>trochu</i>).	
<i>Nebojím</i>			<i>sa</i>		(<i>vôbec</i>).	
<i>Bál</i>	<i>by</i>	<i>som</i>	<i>sa</i>	<i>ho</i>	(<i>ani mak</i>).	
<i>Netajím, bál</i>	<i>by</i>	<i>som</i>	<i>sa</i>	<i>ho</i>	(<i>trocha</i>).	
<i>Nebál</i>		<i>som</i>	<i>sa</i>		(<i>následkov</i>).	
<i>Uver mi, nebál</i>			<i>sa</i>		(<i>povedať mu pravdu</i>).	
			<i>sa</i>		(<i>ani vtedy</i>).	

Častica *by* je obsiahnutá v spojke:

<i>Povedal mi, a</i>	<i>by</i>	<i>som</i>	<i>sa</i>	<i>ho</i>	(<i>vôbec</i>)	<i>nebál.</i>
<i>Tvárila som sa, ako</i>	<i>by</i>	<i>som</i>				<i>poslúchala.</i>
<i>Šla by som, ke</i>	<i>by</i>	<i>som</i>	<i>sa</i>	<i>ho</i>	(<i>tak veľmi</i>)	<i>nebála.</i>
<i>Len ke</i>	<i>by</i>	<i>som</i>		<i>ho</i>	(<i>ešte raz</i>)	<i>mohla vidieť?</i>
<i>Prišla, a</i>	<i>by</i>	<i>som</i>		<i>ho</i>	(<i>ešte raz</i>)	<i>videla, naposledy.</i>

Enklitika *si* sa môže vyskytnúť dvakrát za sebou, raz ako morféma 2. os. sg., potom ako zvrtné zámeno:

<i>Ja</i>	<i>som</i>	<i>si</i>	<i>t'a</i>	(<i>vždy veľmi</i>)	<i>ctil,</i>
<i>ale ty</i>	<i>si</i>	<i>si</i>	<i>ma</i>	(<i>nikdy vôbec</i>)	<i>nectila.</i>
<i>Prečo</i>	<i>si</i>	<i>si</i>		(<i>to</i>)	<i>nerozmyslel?</i>
<i>Kde</i>	<i>si</i>	<i>si</i>	<i>ich</i>		<i>kúpila?</i>
<i>Matka</i>		<i>si</i>		(<i>stále</i>)	<i>spomína na teba,</i>
<i>ale ty</i>	<i>si</i>	<i>si</i>		(<i>kedy</i>)	<i>spomenul na ňu?</i>

3.4. Dlhšie, prízvučné tvary genitívu, akuzatívu a datívu,

osobných zámen *mňa, teba, jeho a mne, tebe, jemu* nie sú enklitikami. Používame ich vtedy, keď ich zdôrazňujeme. Nepatria do enklitického bloku, vyslovujú sa s osobitným prízvukom a majú voľné miesto vo vete:

Bez dôrazu (kratší tvar)	S dôrazom (dlhší tvar)
Nem láttalak. Nevidel som ťa.	Téged többször láttalak. Teba som už niekoľkokrát videl.
Tegnap láttunk téged az utcán. Včera sme ťa videli na ulici.	Tegnap láttunk téged meg őt is . Včera sme videli teba aj jeho .
Nagymamám vett nekem egy kabátot. Stará mama mi kúpila kabát.	Ezt a kabátot nekem vette a nagymama. Tento kabát kúpila stará mama mne .
Miért hazudtál nekem? Prečo si mi luhal?	Nekem miért hazudtál? Mne si prečo luhal?
Ezt mondd meg neki! Toto mu povedz! Povedz mu to!	Neki ezt ne mondd meg! Jemu toto nepovedz! Jemu to nepovedz!
Csak mondd meg neki! Len mu povedz!	Csak neki mondd meg! Povedz iba jemu ! Len jemu povedz!
Nem ismerem őt. Nepoznám ho.	Őt nem ismerem. Jeho nem poznám.
Jól ismerem őt. Dobre ho poznám. Poznám ho dobre.	Őt jól ismerem. Csak őt ismerem. Jeho dobre poznám. Poznám len jeho . Len jeho poznám.
Hiába keresem őt. Darmo ho hľadám.	Éppen őt keresem. Hľadám práve jeho .
Hiába kerestelek. Darmo som ťa hľadal.	Pont téged kerestelek. Práve teba hľadám.

Dôležité!

Je ťažkou chybou používať vždy len dlhšie tvary:

Stará mama kúpila **mne** jeden kabát.

Správne: Stará mama mi kúpila kabát.

Otec nabil **mňa**, lebo luhal som **jemu**.

Správne: Otec ma nabil, lebo som mu luhal.

Deti! Kto donesie **mne** jednu stoličku?

Správne: Kto mi donesie stoličku?

3.5. Enklitikum nesmie byť na čele vety:

× **Sme** prišli aj my.

Ale: Prišli sme aj my. Aj my sme prišli.

× **Sa** bojíš.

Ale: Bojíš sa?

× **Si** sa zľakol?

Ale: Zľakol si sa?

× **Sa** rozvidnieva.

Ale: Rozvidnieva.

Neviem, × **sa** nepamätám.

Ale: Neviem, nepamätám sa.

Tvary pomocného slovesa *som, si, (je), sme, ste, (sú)* môžu stáť na začiatku vety, ak nevystupujú ako enklitiky (časti zloženého slovesného tvaru), ale ako spona, čiže slovesná časť menného prísudku, napr.: Som Klára Mágočiová. Som študentka. Som tu so skupinou turistov z Maďarska. Sme ubytovaní v hoteli Junior. Stratila som cestovný pas. Som vo veľkej kaši. Pomôžte mi, prosím, poradte, kam sa mám obrátiť.

3.6. Enklitiky pri neurčitých slovesných tvaroch

Neurčité slovesné tvary, ako infinitív, prechodník a činné prídavné prítomné môžu mať pri sebe v úlohe enklitik len zvrtné zámená **sa, si** a kratšie, neprízvučné osobné zámená *ma, ta, ho, ju, mne, ti, mu, jej* atď.

3.6.1. Pri infinitíve zvrtného slovesa (báť sa, oddýchnuť si) formant *sa, si* má svoje miesto podľa nasledujúcich príkladov:

- a. Infinitív zvrtného slovesa je časťou tvaru budúceho času.** Vtedy *sa, si* kladieme v zmysle hlavného pravidla o enklitickom bloku na druhé miesto vo vete:

*Budem **sa** učiť. Dnes **sa** ešte budem učiť. Učiť **sa** dnes už nebudem. Učiť **sa** budem len do obeda.. Sľubujem, že **sa** budem veľmi usilovne učiť. Nevieť, či **sa** naozaj budem učiť.*

- b. Infinitív zvrtného slovesa závisí od modálneho slovesa.** Vtedy *sa, si* patrí do enklitického bloku, ktorý sa spravidla kladi na druhé miesto vo vete:

*Chcem **sa** učesať. Chcela **by som sa** konečne už učesať. Prečo **by som sa** nemala učesať? Učesať **sa** nemusíš, len **sa** trocha upraviť. Kedy **sa** už prestaneš česať? Čakal som, kedy **sa** už prestane Marienka česať. Stihli **sa** už ako-tak postaviť na nohy. (Mináč)*

- c. Infinitív zvrtného slovesa závisí od slovesa, ktoré je tiež zvrtné,** napr.: *chce sa mu, snaží sa, usiluje sa* atď. Vtedy **sa, si** závislého slovesa nepatrí do enklitického bloku, ale sa prikláňa k svojmu infinitívu:

*Vystažovalci **sa** rozhodli vrátiť **sa** domov. A vtedy **sa** mi strašne zachcelo **lahnúť si** a chvíľku **si** pospať. Darmo sme **sa** usilovali **zapamätať si** toľko cudzích názvov. Keď dokončil meštianku, zberal **sa** na vlastnú **päsť** **prebýjať sa** životom. (Mináč)*

- d. Infinitív zvrtného slovesa závisí od mena** (možnosť vrátiť sa, snaha dostať sa niekam). Vtedy *sa, si* tiež nepatria do enklitického bloku, neprikláňajú sa k prvému výrazu vo vete, ale k svojmu infinitívu:

*Tu je príležitosť **prihlásiť sa** na kurz. Márna bola naša snaha, **dostať sa** do zoznamu uchádzačov. Pravdaže sme využili každú možnosť **oddýchnuť si**. Iste **si** nájdeme nejakú tú polhodinku **posedieť si** a **porozprávať sa**.*

- e. Infinitív zvrtného slovesa závisí od modálnej príslovky** (treba, možno, neradno, škoda atď.). Vtedy *sa, si* býva členom enklitického bloku stojaceho zvyčajne na druhom mieste vo vete:

*Treba **sa** naučiť pravidlo. Pravidlo **sa** treba naučiť presne. Presne **sa** ho treba naučiť. Treba **sa** ho presne naučiť. Bolo **sa** treba naučiť pravidlo. Pravidlo **sa** bolo treba naučiť naspamäť a presne.*

Pri tvaroch kondicionálu (bolo by treba, bolo by škoda) **sa, si** sa už neprikláňa k častici **by**, ale k svojmu infinitívu:

Bolo by treba naučiť sa ho. Naučiť sa pravidlo by bolo treba presne. Ale naučiť sa ho by bolo treba presne.

3.6.2. Pri prechodníku alebo činnom prídavku prítomnom enklitiky stoja **tesne po svojom prechodníku či prídavku** alebo **tesne pred ním** – podľa toho, či je prechodník alebo prídavok holý či rozvitý.

a) V prípade holého, nerozvitého prechodníka a prídavku enklitiky stoja vždy tesne po významovej časti:

V doline sedela ťažká vôňa pokoseného, sušiaceho sa sena. (Mináč) Odfotil som nudiaceho sa brankára. Dopil kávu a nevšímajúc si ma, zdvihol slúchadlo telefónu.

b) V prípade rozvitosti enklitika stojí medzi rozvíjajúcim členom a významovým tvarom prechodníka alebo prídavku:

Horko ťažko utíšil hystericky sa vadiace ženy. Odfotil som v bránke sa nudiaceho Pištu Lásika. Vôňa sena sušiaceho sa v doline bola ťažká a vlhká. Dopil kávu a vôbec si ma nevšímajúc, zdvihol slúchadlo. Sivák prerušil svojho švagra, ťahajúc ho násilne za rukáv, nútiac ho, aby si sadol. (Mináč)

Holý, nerozvitý prechodník alebo prídavok	Rozvitý prechodník alebo prídavok
<i>az unatkozó kapus nudiaci sa brankár</i>	<i>a kapuban unatkozó Pista v bránke sa nudiaci Pišta</i>
<i>nem törődve velem nevšímajúc si ma</i>	<i>egyáltalán nem törődve velem vôbec si ma nevšímajúc</i>
<i>imbolyogva kníšuc sa</i>	<i>furcsán imbolyogva čudne sa kníšuc</i>
<i>erőlködve usilujúc sa, namáhajúc sa</i>	<i>keservesen erőlködve namáhavo sa usilujúc</i>

(Králik 1997, 136–143)

V maďarčine aj slovesné predpony podliehajú pravidlám slovosledného usporiadania, ich odčlenenie sa od kmeňa slovesa vyjadruje nedokonanosťou deja:

visszajött – éppen jött vissza, amikor...

leszállt – szállt le a köd, amikor...

(Keszler 2000, 266)

4. Spolupatričnosť slov

„Ďalším slovosledovým činiteľom je spolupatričnosť slov. Týka sa vetných členov úzko zviazaných spolu významovo aj gramaticky. Platí, že ak sa premiestni nadradený výraz, premiestni sa aj podradený člen.

Zachvátila nás napokon nostalgia, ktorej sme sa obávali celý čas.

Nostalgia, ktorej sme sa obávali celý čas, nás zachvátila.

Na rozdiel od jazykov, ktoré majú *pevný slovosled* s gramatickou funkciou, v slovenčine máme iba *uzuálny slovosled*, pričom odchýlky od neho slúžia ako prostriedok aktuálneho členenia vety.“

(Pavlovič 2012 II., 26–28)

Spájateľnosť (*kolokabilita*) je schopnosť lexikálnej jednotky spájať sa s inými lexikálnymi jednotkami tak, aby sme dostali zmysluplnú, gramaticky správnu a štylisticky adekvátnu výpoveď. Napr.:

Pavol Demitra si zlomil prst. (násilím, tlakom porušiť, rozdeliť)

Jana zlomilo v páse. (zohnúť, ohnúť, prehnúť: zlomiť dievča v drieku)

Fínov sme zlomili až v poslednej tretine. (premôcť, prekonať, zdolať: zlomiť nepriateľa)

Správa ho celkom zlomila. (duševne oslabiť, podlomiť: väzenie ho nezlomilo)

Kolokačná kompatibilita (zlučiteľnosť)

Kolokačne kompatibilné sú také lexémy, ktoré vytvárajú sémanticky plnohodnotnú syntagmu (v tomto momente sa do úvahy neberú básnické a celkovo umelecké texty): *lietadlo pristáva, loď pláva, kohút kikiríka*

Kolokačná inkompatibilita (nezlučiteľnosť). **lietadlo rozmýšľa, *loď sa bije, *kohút telefonuje.* Nepredmetové slovesá sa nemôžu spájať so substantívom vo funkcii predmetu: **vstávať nohy, *zívať ústa.*

4.1. Činitele, ktoré ovplyvňujú spájateľnosť:

Morfologické činitele. Ide o vplyv slovnodruhovej alebo gramaticko-sémantickej príslušnosti lexie. Napr. základné číslovky od 5 vyššie sa spájajú so substantívami v gen. pl. (*jeden človek – päť ľudí*); vlastnostné príslovky sa spájajú len so slovesami (*ísť rýchlo*); okolnostné príslovky sa spájajú so slovesami aj substantívami (*cestovať domov, cesta domov*), nepredmetové slovesá sa nemôžu spájať so substantívom vo funkcii predmetu: **vstávať nohy, *zívať ústa.*

Sémantické činitele sú v rámci kolokability najdôležitejšie. Ide o prítomnosť spoločného sémantického prvku, napr. *piť vodu* so spoločným komponentom [tekutina], **piť koláč* bez spoločného komponentu [tekutina].

Štylistické činitele ovplyvňujú kolokabilitu v závislosti od štylistickej príslušnosti slova. Porov. štylistickú platnosť viet:

O čom prednášal profesor?

O čom hovoril profesor?

O čom kecal profesor?

(Ološtiak 2013, 31–40)

5. Pevný slovosled?

„Pevný slovosled okrem prípadov, keď sa syntagmatický vzťah realizuje primkynaním, sa vyskytuje v mennej skupine, a to v prípadoch:

zhodného atribútu, ktorý stojí pred nadradeným menom: *dobry študent*, ako aj

nezhodného atribútu, ktorý stojí za nadradeným menom: *vôľa dohodnúť sa* (aká? prívlastok), *ochrana práva* (čoho? aká? prívlastok). V týchto prípadoch sa slovosled kombinuje s iným formálnym prostriedkom na vyjadrenie syntagmatického vzťahu, a to:

- so zhodou: *dobry študent*
- s väzbou: *vôľa dohodnúť sa, ochrana práva.*“

(Pavlovič 2012 I., 23)

Slovenský slovosled zďaleka nie je taký voľný, ako by to tento zaužívaný termín naznačoval. Slovesná zložka slovenskej vety tvorí viac-menej pevnú kostru. Pozostáva z pomocných častíc a sloviess, určitého slovesa a neurčitku. Prvky tejto skupiny sú síce fakultatívne, ale ak sú prítomné, nemožno ich preradiť alebo medzi ne vkladať. Na tejto kostre je niekoľko miest na aktanty (menné a predložkové frázy, vedľajšie vety, príslovkové určenia), ktoré môžu obehovať vo voľnom poradí. Tým sa vyjadruje aktuálne členenie.

Ľavá strana nominálnej frázy tiež vykazuje viac pevný než voľný slovosled.

Zoradenie zhodných prívlastkov v poradí vymedzovací – odkazovací – prívlastňovací – hodnotiaci – relačný je záväzné:

všetky pekné domy

**pekné všetky domy*

pekný červený kvet

**červený pekný kvet*

Určité porušenie štandardného poradia prívlastkov je možné, ale je vždy štylisticky príznačné. (Páleš 1994, 104)

6. Vetosled

Poradie viet v súvetiach je relatívne ustálené v oboch skúmaných jazykoch. Podobne ako pri slovoslede, aj tu sa uplatňuje princíp gramatický a princíp aktuálneho členenia. Princíp aktuálneho členenia je v súvetí slabší ako vo vetnej výpovedi, tak uvoľňuje vplyv sémantiky viet na slovosled.

Priraďovacie súvetia: charakteristická je lineárna stavba, poradie je odrazom sledu myšlienok.

– pri zlučovacích súvetiach s následnosťou deja: *Dopíšem list a odnesiem ho na poštu.*

– v odporovacom súvetí s následnosťou deja: *Učil sa, ale nevedel.* Druhá veta prináša niečo nové, dakedy nečakané.

– v stupňovacom súvetí: *Nielenže nezdravo žije, ale aj druhých nahovára.* To, čo je obsahovo dôležitejšie, stojí na konci súvetia.

– vo vylučovacom súvetí: *Alebo pôjdem ja, alebo pôjdeš ty*. Základné poradie v tomto súvetí určuje zámer autora, tu môžeme vety zameniť.

– dôvodové súvetie má postponovanú vetu vyjadrujúcu dôvod: *Netreba sa nám trápiť, veď nás nájde*.

– v prípusťkovom súvetí niekedy možno vety komutovať hladko: *Už sme ich rezali dosť dlho, aj ma už ruky boleli, sečky stále málo*. – *Sečky stále málo, a už sme ich rezali dosť dlho, aj ma už ruky boleli*.

Inokedy možno komutovať len za cenu zmeny typu súvetia: *Ani jej nedojo-dol, a už bol sýty*. – *Už bol sýty, hoci jej ani nedojo-dol*.

Nie je možné zmeniť poradie viet, ak je spájací výraz širší ako *a*, napr. *a predsa*.

Podradovacie súvetie: stavba je stupňovitá, jednotlivé vety nie sú úplné vý-povede a sú menej samostatné ako vety priradovacieho súvetia.

– atributívne súvetia: ustálené poradie má vedľajšia veta prívlastková, ktorá musí stáť za nadradeným podstatným menom hlavnej vety: *Mám rád ľudí, ktorí priamo vyjadria svoj názor*.

– verbálne súvetia: ostatné vedľajšie vety sa viažu voľnejšie na svoje nadradené sloveso, a preto ich môžeme premiestňovať ako napr. v nasledujúcich vetách historického rázu:

Jilemnický napísal román Kronika už roku 1946, aby zveličil boj našich partizánov.

Aby Jilemnický zveličil boj našich partizánov, napísal román Kronika už v roku 1946.

Preto napísal Jilemnický román Kronika už v roku 1946, aby zveličil boj našich partizánov.

(Mistrík 1966, 188–227)

7. Záver

Z tohto prehľadu je jasné, že základnú dorozumievaciu funkciu málo ovplyvňuje zmena slovosledu alebo nesprávny slovosled pod vplyvom vzájomnej interferencie slovenčiny a maďarčiny. Slovosled je dôležitý z hľadiska štylizácie, je to najviditeľnejšie, keď čítame staršie slovenské texty, ktoré sú ovplyvnené latinským, neskoršie nemeckým a maďarským slovosledom. Paralelným javom v oboch skúmaných jazykoch je, že slovosled je nositeľom informácie o dôležitosti, novosti časti výpovedí: *Ja som to nepovedal*. *Nepovedal som to ja*.

Na druhej strane keď nadradený člen nediktuje podradenému žiadne gramatické kategórie (primkýnanie), slovosled je viazaný: *brat a sestra, usilovne pracovať*. Slovosled je súčasťou citlivým systémom vyjadrenia určitosti, ktorá je v slovenčine menej transparentnou kategóriou ako v maďarčine.

Literatúra

- Alabánová, Mária (2008): *Slovenský jazyk a literatúra v menšinových školách*. Nitra: UKF.
- Buzássyová, Klára (1977): Kategória určenosti v maďarčine a v slovenčine. In *Z konfrontácie maďarčiny a slovenčiny*. Sima, Ferenc red. Bratislava: SPN, s. 60–130.
- Keszler, Borbála (2000): *Magyar grammatika*. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Králik, Aladár (1997): *Slovenské sloveso a jeho používanie*. Budapest: Etnikum.
- Krupa, Viktor (1980): *Jednota a variabilita jazyka*. Bratislava: VEDA.
- Misadová, Katarína (2011): *Kapitoly z morfológie maďarského jazyka. Kontrastívny opis niektorých morfológických javov maďarského jazyka*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- Mistrík, Jozef (1966): *Slovosled a vetosled v slovenčine*. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied.
- Ološtiak, Martin–Ivanová, Martina (2013): *Kapitoly z lexikógie*. Prešov: FF PU.
- Páleš, Emil (1994): *Sapfo. Parafrázovač slovenčiny*. Bratislava: Veda.
- Pavlovič, Jozef (2012): *Syntax slovenského jazyka I*. Trnava: TU.
- Pavlovič, Jozef (2012): *Syntax slovenského jazyka II*. Trnava: TU.
- Pokorný, Jan (2010): *Lingvistická antropologie. Jazyk, mysl a kultúra*. Praha: Grada.
- Simon Szabolcs (2012): Slovenčina v školách s vyučovacím jazykom maďarským v Slovenskej republike z niektorých aspektov. In *Jazykovo-literárno-historické dotyky slovenčiny a maďarčiny*, s. 96–101. Komárno: UJS.
- Vaňko, Juraj (1995): Syntax. In *Slovenský jazyk pre štúdium učiteľstva 1. stupňa základnej školy s vyučovacím jazykom maďarským*. Žilka, Tibor red. Nitra: Vysoká škola pedagogická, s. 147–257.

doc. PaedDr. Peter Andruška, PhD.
 Ústav stredo európskych jazykov a kultúr
 Fakulta stredo európskych štúdií
 Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre
 Dražovská 4
 SK–949 01 Nitra
 e-mail: pandruska@ukf.sk

PhDr. Benčatová, Ľudmila, CSc.
 Katedra slovenského jazyka
 Filozofická fakulta
 Univerzita Komenského
 Gondova 2
 SK–814 99 Bratislava 1
 e-mail: lbencatova@gmail.com

doc. PaedDr. Duchovičová, Jana PhD.
 Katedra pedagogiky
 Pedagogická fakulta
 Univerzita Konštantína Filozofa
 Dražovská cesta 4
 SK–949 74 Nitra
 e-mail: jduchovicova@ukf.sk

PhDr. Jana Gašparovičová, PhD.
 Katedra jazykovej prípravy
 Fakulta sociálnych vied
 Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave
 Nám. J. Herdu 2
 SK–917 01 Trnava
 e-mail: jana.gasparovicova@ucm.sk

PhDr. Gunišová, Denisa PhD.
 Katedra pedagogiky
 Pedagogická fakulta
 Univerzita Konštantína Filozofa
 Dražovská cesta 4
 SK–949 74 Nitra
 e-mail: dgunisova@ukf.sk

Doc. Dr. Halász, Ivan PhD.
 Katedra slovenského jazyka a literatúry
 Pedagogická fakulta Univerzity J. Selyeho
 Bratislavská cesta 3322
 SK–945 01 Komárno
 e-mail: halasz.ivan@tk.mta.hu

doc. Dr. Horváth Kornélia, PhD.
 Katedra slovenského jazyka a literatúry
 Pedagogická fakulta Univerzity J. Selyeho
 Bratislavská cesta 3322
 SK–945 01 Komárno
 e-mail: kornelia.horvath71@gmail.com

Mgr. Jončev, Zsolt
 Železničná 1.
 SK–97901 Rimavská Sobota
 e-mail: joncevz@hotmail.com

Mgr. Alica Kurhajcová, PhD.
 Katedra histórie
 Filozofická fakulta Univerzity Mateja Bela
 Tajovského 40
 SK–974 01 Banská Bystrica
 e-mail: alica.kurhajcova@umb.sk

PaedDr. Šenkár, Patrik, PhD.
 Katedra slovenského jazyka a literatúry
 Pedagogická fakulta Univerzity J. Selyeho
 Bratislavská cesta 3322
 SK–945 01 Komárno
 e-mail: senkarp@ujss.sk

PaedDr. Takács, Štefan
 Pedagogická fakulta Univerzity J. Selyeho
 Katedra informatiky
 SK–925 03 Horné Saliby č. 1213
 e-mail: dr.takacs@centrum.cz

Dr. Tóth, Sándor János, PhD.
Katedra slovenského jazyka a literatúry
Pedagogická fakulta Univerzity J. Selyeho
Bratislavská cesta 3322
SK–945 01 Komárno
e-mail: toths@uj.sk

Prof. PaedDr. Eva Vitézová, PhD.
Katedra slovenského jazyka a literatúry
Pedagogická fakulta TU v Trnave
Priemyselná 4
P. O. BOX 9
SK–918 43 Trnava
e-mail: eva.vitezova@truni.sk

PaedDr. Vlnka, Jaroslav, PhD.
Katedra slovenského jazyka a literatúry
Filozofická fakulta
Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave
Nám. J. Herdu 2
SK–917 01 Trnava
e-mail: vlnkajaroslav@gmail.com